

Aluehallintovirasto
Regionförvaltningsverket

PERUSPALVELUT LÄNSI- JA SISÄ-SUOMEN ALUEHALLINTOVIRASTON TOIMIALUEELLA 2009

BASSERVICEN INOM VERKSAMHETSOMRÅDET FÖR
REGIONFÖRVALTNINGSVERKET I
VÄSTRA OCH INRE FINLAND 2009

LÄNSI- JA SISÄ-SUOMEN ALUEHALLINTOVIRASTO
REGIONFÖRVALTNINGSVERKET I VÄSTRA OCH INRE FINLAND

ESIPUHE

Kansalaisten peruspalveluja arvioitiin 14. kerran – arvioinnin toteuttivat aluehallintovirastot

Julkisen hallinnon tehtävänä on luoda riittävät edellytykset kansalaisten peruspalvelujen tuottamiselle. Jotta voidaan arvioida, miten tässä tehtävässä on onnistuttu, on peruspalvelujen saatavuutta, määrää ja laatua tarkasteltava säännöllisesti.

Peruspalveluja arvioitiin nyt 14. perättäisen kerran ja tuloksena on käsillä oleva raportti: ”Peruspalvelut Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston toimialueella 2009”. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston toimialue muodostuu Pirkanmaan, Keski-Suomen, Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan sekä Keski-Pohjanmaan maakuntien alueista. Raportissa eri hallinnonalojen laaja asiantuntemus yhdistyy peruspalvelujen poikkihallinnolliseksi arvioinniksi.

Arvioinnin tuloksena voidaan tiivistetysti todeta, että peruspalvelujen saatavuudessa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia edelliseen vuoteen verrattuna. Peruspalvelujen tila on aluehallintoviraston toimialueella hyvin kohtuullisella tasolla.

Jatkossa onkin erityisesti kiinnitettävä huomiota tämän peruspalvelujen tason turvaamiseen sekä palvelujen tasapuoliseen saatavuuteen.

Eräisiin seikkoihin haluan kuitenkin kiinnittää huomiota: nuorten tulevaisuuden mahdollisuuksiin, kansalaisten turvallisuuteen sekä itse peruspalvelujen arviointiprosessin kehittämiseen ja arviointitulosten hyödyntämiseen.

Perusopetuksen alueellinen saatavuus on aluehallintoviraston toimialueella keskimäärin hyvä, eikä ole juurikaan huonontunut kouluverkon harvenemisesta huolimatta. Ammatillista ja lukiokoulutusta on hyvin tarjolla. Tulevaisuudessa on kuitenkin huolehdittava, että kaikille nuorille tarjotaan mahdollisuus koulutukseen ja, että koulutusta tarjotaan joustavasti erilaisille oppijoille. Syrjäytymisen ehkäisyyn on panostettava oppilashuoltoa ja opinto-ohjausta vahvistamalla sekä nuorten työpajatoiminnan ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä kehittämällä.

Kansalaisten turvallisuuden merkittävä osa-alue on poliisin toiminta. Yleisöarvioinnin mukaan luottamus poliisin toimintakykyyn on pysynyt hyvänä. Poliisin on toiminnallaan jatkossakin ylläpidettävä tätä luottamusta ja vahvistettava kansalaisten turvallisuudentunnetta. Haasteena on myös pelastustoiminnan tasokas ja tasapuolinen turvaaminen aluehallintoviraston koko toimialueella sekä panostaminen onnettomuuksien ehkäisyyn.

Peruspalvelujen arviointiraportin tarkoituksena on palvella kuntia palvelujen tuottajina ja valtion keskushallintoa. Peruspalvelujen arviointiprosessia ja arviointitulosten hyödyntämismenetelmiä on kuitenkin kehitettävä, jotta peruspalvelujen arviointiraportti voisi parhaalla mahdollisella tavalla toimia työkaluna paikallisesti peruspalvelujen tuottamisessa, alueellisesti peruspalvelujen

tuottamisen ohjaamisessa ja valvonnassa sekä valtakunnallisesti koko hyvinvointipolitiikan ohjaus- ja lainsäädäntötyössä.

Esitän parhaimmat kiitokseni raportin kirjoittajille sekä peruspalvelujen arviointityöryhmälle.

Ylijohtaja

Jorma Pitkämäki

FÖRORD

Medborgarnas basservice utvärderades för 14:e gången – utvärderingen genomfördes av regionförvaltningsverken

Den offentliga förvaltningens uppgift är att skapa tillräckliga förutsättningar för produktion av medborgarnas basservice. För att kunna utvärdera hur man lyckas med denna uppgift måste man regelbundet granska basservicens tillgänglighet, mängd och kvalitet.

Basservicen utvärderades nu för 14:e gången i följd, och resultatet är den aktuella rapporten: ”Basservicen 2009 inom verksamhetsområdet för Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland.” Verksamhetsområdet för Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland omfattar landskapen Birkaland, Mellersta Finland, Södra Österbotten, Österbotten och Mellersta Österbotten. I rapporten förenas de olika förvaltningsgrenarnas omfattande sakkunskap till en tvärsektionell utvärdering.

Sammanfattningsvis kan man säga att resultatet av utvärderingen visar att det inte har skett några förändringar när det gäller basservicens tillgänglighet jämfört med föregående år. Läget för basservicen ligger på en högst skälig nivå inom regionförvaltningsverkets område. I fortsättningen måste man särskilt ta hänsyn till säkerställning av denna basservicenivå och en rättvis tillgång till basservicen. Jag vill ändå fästa uppmärksamheten på några saker: framtidsmöjligheterna för unga, medborgarnas säkerhet samt utveckling av själva utvärderingsprocessen för basservicen och utnyttjandet av utvärderingsresultaten.

Den regionala tillgången till grundutbildning inom regionförvaltningsverkets verksamhetsområde är genomsnittligt god och har knappast försämrats trots att skolnätverket har glesnat. Tillgången till yrkesutbildning och gymnasieutbildning är god. I framtiden måste man dock se till att alla unga erbjuds möjlighet till utbildning och att utbildning erbjuds på ett smidigt sätt till olika studerande. För att förebygga utslagning måste man satsa på elevvård och studiehandledning, både genom att förstärka workshopverksamheten och utveckla samarbetet mellan yrkesläroanstalter.

Ett viktigt delområde för medborgarnas säkerhet är polisens verksamhet. Enligt en undersökning bland allmänheten är förtroendet för polisens handlingsförmåga fortfarande hög. Även i fortsättningen måste polisen genom sitt agerande bibehålla detta förtroende och stärka medborgarnas trygghetskänsla.

En utmaning är också att säkerställa en högkvalitativ och rättvis räddningsverksamhet inom regionförvaltningsverkets hela verksamhetsområde samt satsning på att förebygga olyckor.

Syftet med utvärderingsrapporten om basservicen är att erbjuda service till kommunerna som serviceleverantörer och att betjäna statens centralförvaltning. Processen för utvärdering av basservicen och metoderna för utnyttjande av utvärderingsresultaten måste dock utvecklas, för att utvärderingsrapporten om basservicen på bästa möjliga sätt ska kunna fungera som ett verktyg,

lokalt inom produktionen av basservice, regionalt inom styrningen och tillsynen av basserviceproduktionen och rikstäckande inom hela välfärdspolitikens styrnings- och lagstiftningsarbete.

Jag vill framföra mitt varmaste tack till rapportens författare och gruppen för utvärdering av basservicen.

Överdirektör

Jorma Pitkämäki

6.2. KIRJASTOTOIMI

6.2.1. Kirjastojen tilat ja niiden käyttö

Johtopäätökset

Pirkanmaalla, Keski-Suomessa, Etelä-Pohjanmaalla, Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla kolme kuntaa neljästä tarjoaa asukkailleen laajuudeltaan riittävät ja ajanmukaiset kirjastotilat. Pääosin 1980-luvulla rakennetuissa kirjastoissa tilankäyttö on säilynyt entisellään. Tähänastiset muutokset on tehty pääosin aineistojen ja tekniikan lisätilatarvetta varten. Muita muutoksia vasta suunnitellaan. Heikoiksi tai tyydyttäväiksi arvioitujen tilojen osuus on kasvanut rakennuskannan ja kalustuksen ikääntyessä.

Kirjastojen turvallisuudessa ja esteettömyydessä on vielä kehitettävää. Useimmilla kirjastoilla on ajantasaiset pelastussuunnitelmat, mutta vaikka kirjastoista useat sijaitsevat koulun yhteydessä tai välittömässä läheisyydessä, vain puolet on mukana sivistystoimen valmiussuunnitelmissa. Asiakkaiden tai henkilökunnan turvallisuuden kannalta arvioitiin heikoksi tai tyydyttäväksi kolmasosa vastanneista kirjastoista. Yksin työskenteleminen iltaisin ja epävarmuus avun saamisesta tarvittaessa lisää henkilökunnan turvattomuuden tunnetta.

Kirjastojen tilakustannuksia ei voi käytettävissä olevien tietojen pohjalta vertailla kirjastojen kesken luotettavasti eikä niiden kohtuullisuutta pysty arvioimaan, koska kunnissa sisällytetään tilakustannuksiin erilaisia menoja. Osalla kirjastoista ei ole talousarviossa tilakustannuksia lainkaan.

Kirjastotila voi kunnassa olla suositusten laajuinen, mutta suppeat aukioloajat heikentävät palvelujen saatavuutta ja ahtaus voi tehdä tilasta epäviihtyisän. Kirjastopalvelujen saatavuuden ja käytettävyyden sekä tilojen tehokkaan käytön kannalta ratkaiseva tekijä ovat riittävät ja oikein ajoitetut aukioloajat sekä tilojen yhteiskäyttö. Jokainen tunnin supistus aukioloajasta vie keskimäärin 30 asiakasta.

Toimenpide-ehdotukset

Kirjastot arvioivat ennakoluulottomasti uudelleen tilankäyttöään ja muuttavat sitä tarpeen mukaan kokoelmapainotteisuudesta moninaiskäytön suuntaan. Tiloja ajanmukaistetaan.

Kunnat rahoittavat edelleen kirjastotiloissa havaittujen vikojen ja puutteiden pikaiset korjaukset ja ehkäisevät näin ennalta terveyshaittoja ja korjauskustannusten kasvua. Kunnat arvioivat tilojen tehokkuutta monipuolisesti. Kustannustehokkuutta arvioitaessa aukiolotunti nähdään tuotettuna palveluna pelkän kustannuksen sijaan.

Valtio kohdentaa erillisavustuksia Kirjastopolitiikka 2015 linjausten mukaisiin kirjastotilojen muutoksiin. Valtion kohdentaa jatkossakin vähintään nykyisen suuruiset määrärahat ajanmukaisten kirjastotilojen rakentamiseen ja ongelmatilojen peruskorjauksiin.

Kunnat ottavat kirjastot mukaan sivistystoimen valmiussuunnitelmiin. Henkilöstömitoituksessa otetaan huomioon turvallisuusasiat.

Kustannustietoisuutta kirjastojen tilakustannuksista kehitetään sekä kirjastoissa että kuntatasolla. Tilastotietokannassa tilakustannukset avataan.

Arviointiasetelma

Taulukko 1. Arviointiasetelma

Arviointikohde	Kriteerit	Arviointikysymykset	Indikaattorit	Palvelutavoitteet/Hyvä palvelutaso
Kirjastotilat ja niiden käyttö	Tilojen määrä ja laatu	Onko kunnassa riittävät, asianmukaiset ja ajanmukaiset kirjastotilat?	Kokonaishyötypinta-ala/1000 asukasta	Kirjastotilat vähintään 100 m ² /1000 asukasta
			Rakennus / korjausvuosi. Rakennus- ja korjaustarve	
			Tilojen toimivuus	Tila muunneltavissa tarpeen mukaan
			Turvallisuusmääräysten ja esteettömyyssohjeiden huomioonottaminen	Turvallinen ja esteetön tila.
	Tilojen käytettävyys	Miten kirjastotiloja käytetään?	Käynnit/asukas	Fyysisiä käyntejä 10/asukas/vuosi
			Kokonaisaukiolomäärien kehitys asukasluvuun suhteutettuna. Avoinna viikonloppuisin.	Aukiolomäärät pysyneet vähintään samana kuin vuonna 1999. Suurissa kunnissa (20 000 as.) vähintään yksi kirjasto avoinna laajasti. Kunnan ainoa kirjastopiste on auki vähintään 30 h/vk.viikonloppuisin.
			Asiakastilan, ja varastotilan osuus hyötypinta-alasta. Tilojen yhteiskäyttö. Kirjaston sijainti suhteessa muihin palveluihin.	Kirjasto lähellä koulua ja/tai päiväkotia.
			Kirjaston lähietäisyydellä asuvien osuus kunnan väestöstä vuonna 2007. Tapahtumatiheys.	80 %:lla kuntalaisista on alle 2 km matka kirjastoon. Kirjastossa on mahdollista järjestää tilaisuuksia tapahtumia.
	Tilojen taloudellisuus	Mitkä ovat kirjastojen tilakustannukset?	Tilakustannukset / hym ² . Tilakustannukset/aukiolotunti	
			Tilakustannusten osuus toimintamenoista	

Johdanto

Kirjastopalvelut edistävät sivistyksellisten perusoikeuksien toteutumista. Perustuslakimme takaa kansalaiselle sivistykselliset perusoikeudet. Hänellä on oikeus saada myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Kirjastopalveluista säädetään tarkemmin Kirjastolailla 904/1998.

Kunnollinen kirjasto rakentuu neljän peruspilarin varaan. Tarvitaan tila laitteineen, ajantasainen kokoelma, ammattitaitoinen henkilökunta ja riittävät aukioloajat. Jos joku näistä puuttuu tai on laadultaan tai määrältään riittämätön, kirjasto ei pysty täyttämään kirjastolain vaatimuksia. Kirjastolain mukaan yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. Laissa on erikseen mainittu kirjasto- ja tietopalvelualan henkilöstö sekä uusiutuva kirjastoaineisto ja -välineistö.

Kirjaston roolia ja kirjastotilan merkitystä on hahmotettu useissa kansallisissa linjauksissa. Kirjaston kehittämisohjelma 2006-2010 näkee kirjastot yhteisöllisyyden rakentajina, kaikille avoimina ei-kaupallisina kohtaamispaikkoina sekä kokoontumis- ja palvelutilojen tarjoajina, joiden tilojen muunneltavuus on tärkeää. Maaseudun taajamissa kirjastoilla on tärkeä tehtävä tarjota fyysinen tila ja kohtaamispaikka. Ne tarjoavat mielekkään vapaa-ajan ja omaehtoisen opiskelun tilan kaikenikäisille.

Kirjastostrategia 2010 näkee kirjastot kuntalaisten kulttuurisena ja sosiaalisena tilana, joka rakentaa ja tukee yhteisöllisyyttä ja sosiaalista pääomaa sekä oman alueensa hyvinvointia ja menestystä. Kirjaston tämä strategia toteaa kaikille avoimeksi, helposti saavutettavaksi ja demokratiaa vahvistavaksi organisaatioksi. Kirjasto tarjoaa fyysisen tilan, monipuolista aineistoa ja lähipalvelua rinnakkain verkko- ja etäpalvelujen kanssa.

Uusin kansallinen linjaus Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 ennakoi, että muuntautuva kirjastotila sekä henkilökohtainen palvelu fyysisessä tilassa ja verkossa ovat tulevaisuudessakin kirjaston vahvuuksia. Hyvä kirjasto tarjoaa tilat ja palvelut opiskeluun ja työskentelyyn. Se tarjoaa tilan myös hiljaisuudelle ja keskittymiselle.

Kunnat saavat valtionavustusta kirjastojen perustamishankkeisiin. Avustuksista säädetään opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslaissa (1705/2009) ja asetuksessa (1766/2009). Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset myöntävät vuosittain valtionavustusta kirjastojen perustamishankkeisiin ja kirjastoautojen hankintaan. Lähivuosiksi suunnitellut hankkeet on koottu opetusministeriön vuosittain vahvistamaan rahoitussuunnitelmaan. 2000-luvun alussa Länsi-Suomen läänin kunnat esittivät tähän suunnitelmaan vuosittain noin 40 uutta hanketta, joista yli puolet oli rakennushankkeita ja loput kirjastoautoja. Vuosien 2010-2013 suunnitelmaan kunnat esittivät 20 rakentamishanketta. Viimeisen kymmenen vuoden aikana Länsi-Suomen läänissä valmistui 26 kokonaan uutta tai peruskorjattua kirjastotilaa. Edelleen kunnilla on siis tarvetta sekä uudisrakentamiseen että kirjastotilojen peruskorjaamiseen.

Vanhasen toinen hallitus on hallitusohjelmassaan sitoutunut säilyttämään kirjastojen perustamiskustannusten rahoituksen. Hallitus pitää kirjastoja lähipalveluina sekä kansalaisten oppimisen, tietohuollon ja kulttuurin monipalvelujärjestelmänä. Hallituksen strategia-asiakirjan seurannassa joudutaan kuitenkin toteamaan, että kirjastopalvelujen saatavuus on jonkin verran heikentynyt toimipistemuutosten ja aukioloaikojen vähenemisen johdosta.

Tässä arvioinnissa luodaan katsaus entisen Länsi-Suomen läänin viiden maakunnan (Pirkanmaa, Keski-Suomi, Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa) kirjastojen toimitiloihin. Arvioinnin palvelutavoitteet perustuvat pääosin Kirjastopoliittisessa ohjelmassa 2001-2004 annettuihin valtakunnallisiin suosituksiin (käyntimäärät, aukioloajat, saavutettavuus).

Tärkein tietolähde on syksyllä 2009 yleisille kirjastoille tehty kirjastotiloja koskeva Internet -kysely. Kysely oli toimipaikkakohtainen ja siihen vastasi Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella 191 kirjastoa, 153 suomenkielistä ja 38 ruotsinkielistä. Vastanneista oli 79 pääkirjastoa ja 112 lähikirjastoa. Vastausprosentti oli kuntatasolla 86. Lähikirjastoista kyselyyn vastasi 79 prosenttia. Lisäksi tietoja on saatu valtakunnallisesta kirjastotilastotietokannasta (Suomen yleisten kirjastojen tilastot), jonka tuoreimmat tiedot ovat vuodelta 2008. Joiltakin osin käytettävissä oli myös vuoden 2009 tilastoja. Vertailutietoa on saatu vuonna 1999 tehdystä Länsi-Suomen läänin yleisten kirjastojen toimitilaselvityksestä.

Tulevaisuuden näkymät

Kokoelmien muuttuminen on jo nyt vaikuttanut kirjastotiloihin. Verkkotiedonhaun korvattua hakuteosten käytön käsikirjastotila on useissa kirjastoissa jo muutettu muuhun käyttöön. Kuljetukset kirjastojen välillä ovat vähentäneet varastotilan tarvetta. Musiikkia on entistä enemmän saatavana verkosta ja fyysisten tallenteiden merkitys on vähentynyt. Kiinteiden asiakaspäätteiden käyttö on vähentynyt ja tilalle tulevat asiakkaiden omat tai lainattavat kannettavat tietokoneisiin. Nämä muutokset vapauttavat kirjaston fyysistä tilaa asiakkaille ja heidän kohtaamiselleen.

Kansainvälisessä kirjastoalan kirjallisuudessa tulevaisuuden kirjastotilaa kuvataan yhä useammin ns. kolmantena tilana. Koti ja työ- tai opiskelupaikat ovat kaikille tärkeitä, mutta niiden välimaastoon muodostuu vyöhyke kaikille avointa, mielellään maksutonta tilaa. Tässä tilassa ihmiset voivat tavata toisiaan. Nämä sosiaalisen kohtaamisen tilat tulevat entistä tärkeimmiksi. Kirjasto voi olla sosiaalisen kohtaamisen tila, jos se selittää kolme haastetta. Ensinnäkin palvelut on osattava integroida osaksi ihmisten arkea. Toiseksi on tarjottava aktiivisesti kirjaston ulkopuolellakin koko väestön tai enemmistön kannalta tärkeitä palveluja. Kolmas tärkeä asia ovat käyttäjälähtöiset uudet palvelut.

Suomessa haasteeksi muodostuu kirjaston aseman turvaaminen kuntien palveluverkon muutoksissa. Kuntaliitosten myötä ja taloudellisen taantuman syystä palveluverkkoa tarkastellaan useissa kunnissa. Lehdistökeskustelu, joka käynnistyi Helsingin suunnitellusta palvelupisteiden lakkautuslistasta syksyllä 2009, osoitti lähikirjastojen olevan tärkeitä sekä tavallisille asiakkaille että kouluille.

Taloudellinen taantuma lisää yleensä kirjastojen käyttöä kuten edellinen lama osoitti. Kirjastoissa opiskellaan ja vietetään vapaa-aikaa entistä enemmän. Välttämättä kirjastojen lainaus ei enää lisäännä kuten edellisen laman aikana. Kirjastoilla voi jatkossa olla merkittävämpi rooli syrjäytymisen ehkäisijänä ja kirjastotilan merkitys kohtaamis- ja tapahtumapaikkana voi kasvaa. Nämä muutokset eivät tapahdu itsestään, vaan ne asettavat haasteita sekä kirjastoille että kirjastotilojen ylläpitäjille. Miten kirjastotiloja muutetaan vetovoimaisiksi, ihmisiä houkutteleviksi? Miten tarjotaan viihtyisät tilat oleskeluun ja työskentelyyn, miten saadaan ne tehokkaaseen käyttöön ja taataan pitkät aukioloajat? Tämä on erityisen tärkeää muuttovoittoisissa kunnissa.

Opetusministeriön rahoitussuunnitelmassa 2010-2013 on varauduttu rahoittamaan vuosittain kirjastojen perustamishankkeita 3,5 – 4,5 miljoonalla eurolla. Tarvetta on suurempaan määrärahaan. Nykyisin kunnat joutuvat karsimaan kirjastorakennuksistaan juuri yhteiseen oleiluun, tapahtumien järjestämiseen ja vastaavaan sopivaa tilaa, jollei niillä itsellään ole rahaa sitä rakentaa. Valtionosuutta näihin tiloihin ei saa.

Onko kunnassa riittävät, asianmukaiset ja ajanmukaiset kirjastotilat

Kirjastoilla on nykyisin keskimäärin paremmat tilat kuin kymmenen vuotta sitten, mutta erinomaisena tai hyvänä tilojaan pitävien kirjastojen osuus on kääntynyt lievään laskuun. Kolme kirjastoa neljästä on laajuudeltaan suosituksen mukaisia. Joka kymmenes kirjasto piti kalustustaan heikkokuntoisena, vanhanaikaisena ja kuluneena. Ajanmukaistaminen on vasta alkamassa, muutossuunnitelmia oli lähes sadassa kirjastossa. Valtaosalla kirjastoja on ajantasaiset pelastussuunnitelmat, mutta vain puolet kirjastoista oli mukana sivistystoimen valmiussuunnitelmissa. Kirjastojen turvallisuus asiakkaiden kannalta arvioitiin hyväksi, mutta esteettömyydessä ja henkilökunnan turvallisuudessa on kehittämistä.

Kolmella kirjastolla neljästä on riittävän laajat (100 neliötä / 1000 asukasta) tilat monipuoliseen toimintaan. Tilanne on parantunut kymmenessä vuodessa. Vuonna 1999 tilaa oli suositusten mukainen määrä 60 prosentilla kunnista. Suositukseen nähden kaksinkertaiset tilat on kahdeksassa kunnassa. Niissä kuitenkin asukasmäärä on niin pieni, ettei suosituksen laajuinen tila tarjoaisi nykyaikaiselle kirjastotoiminnalle ja kokoelmille riittäviä tiloja.

Joka neljännen kunnan kirjastotilat ovat tavoitetilaa pienemmät. Viidessä kunnassa tilanne on korjaantumassa; kolmessa kunnassa uudet tilat ovat jo rakenteilla ja kahden kunnan hankkeet ovat päässeet opetusministeriön investointilistalle.

Alueen kunnissa oli kirjastotilaa tuhatta asukasta kohti v. 2008 keskimäärin 102 neliometriä. Parhaat tilapuitteet kirjastotoiminnalle on Keski-Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa, joissa kirjastotilat ovat määrältään tavoitteen mukaiset yli 80 prosentilla kunnista. Pirkanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla tilat olivat niukimmat. Pirkanmaan tilanne on korjautumassa, sillä alueella on useita suurehkoja kirjastohankkeita (Kangasala, Pirkkala, Nokia, Lempäälä). Vuoteen 1999 verrattuna tilanne on korjaantunut hieman kaikissa maakunnissa. Kirjastojen hyötypinta-alat 1000 asukasta kohti ja tilan laajuudelle asetetun tavoitetason saavuttaneiden kuntien määrä on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2 Kirjastojen hyötypinta-alat / 1000 asukasta

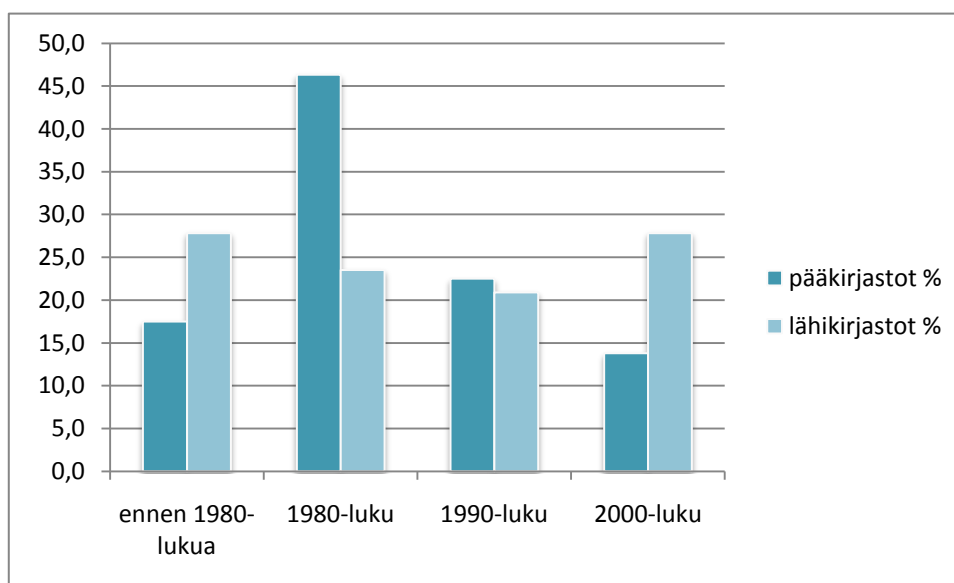
	Kuntien lkm		Hyötypinta-ala neliömetreinä / 1000 asukasta		Tavoitetason saavuttavia kuntia 1999		Tavoitetason saavuttavia kuntia 2008	
	1999	2008	1999	2008	kpl	%	kpl	%
Pirkanmaa	34	28	75	86	15	44	19	68
Keski-Suomi	30	27	121	115	22	73	23	85
Etelä-Pohjanmaa	27	26	81	81	12	44	16	62
Pohjanmaa	18	17	117	118	12	67	13	76
Keski-Pohjanmaa	12	12	109	117	9	75	10	83
Yhteensä	121	110	90	102	70	58	81	74

*Keski-Suomen tiedot kyselystä Jyväskylän korjatuilla tiedoilla

Alustavien tietojen mukaan kirjastojen hyötypinta-ala / 1000 asukasta kääntyi vuonna 2009 jälleen laskuun. Vuonna 2009 arviointialueella neliöitä / 1000 asukasta oli keskimäärin 99.

Tilojen asianmukaisuus ja ajanmukaisuus

Alueen kirjastotiloista vajaa neljännes on rakennettu tai peruskorjattu kirjastoksi ennen 1980-lukua. Pääkirjastoista yli 45 prosenttia on rakennettu 1980-luvulla. 2000-luvulla rakennettiin vain 11 uutta pääkirjastoa. Lähikirjastot sijoittuvat osin vanhempiin, osin taas uudempiin rakennuksiin kuin pääkirjastot. Lähikirjastoille yleensä etsitään tilat, niitä ei erikseen rakenneta. Rakennushistoriallisesti arvokkaiksi arvioituja kirjastoja alueella on 21. Kuviossa 1 on esitetty pääkirjasto- ja lähikirjastorakennusten rakennusvuodet.

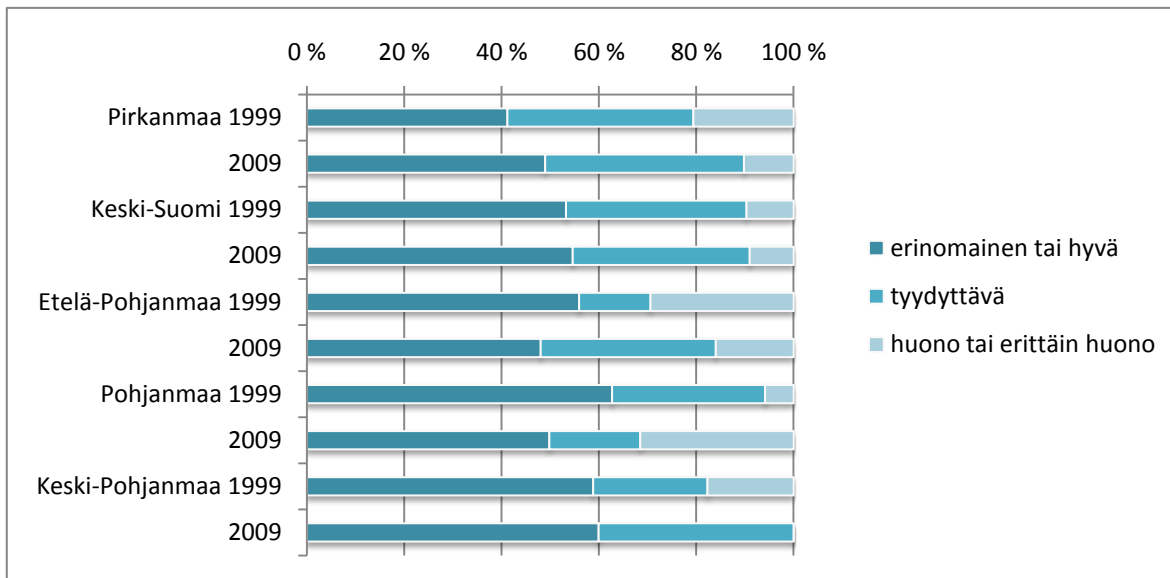
Kuvio 1. Kirjastojen rakennuskannan ikä

Kirjastoista 64 prosenttia on alun perin kirjastoksi rakennettuja, loput on peruskorjattu jostain muusta käytöstä kirjastotilaksi. Rakennuskannan ikääntyessä kunnossapito ja ajallaan tehdyt korjaukset tulevat entistä tärkeämmiksi. Myöhemmin on peruskorjattu 45 kirjastoa. Niistä noin puolet on peruskorjattu osittaisen valtionavustuksen turvin, loput kunnan omilla varoilla. Peruskorjauksista yhdeksän oli tehty ennen 1990-lukua.

Kyselyssä kirjastoilta tiedusteltiin kuntoarvioiden tekemisestä, niissä havaituista puutteista ja niiden korjaamisesta. Vaikuttaa siltä, että kirjastorakennuksissa havaitut viat on yleensä korjattu, ilman että kuntokartoituksiin olisi ollut tarvetta. Viidennes vastaajista ilmoitti kuntoarviossa havaitun vikoja, joista yleisimpiä olivat kosteusvauriot ja ilmastoinnin puutteellisuus. Havaitut viat on pääosin korjattu.

Noin puolet kirjastoista arvioi omat toimitilansa erinomaisiksi tai hyviksi. Kolmannes pitää tilojaan tyydyttävänä. Huonoiksi tai erittäin huonoiksi arvioituja kirjastotiloja oli 21. Vuoteen 1999 verrattuna erinomaisena tai hyvänä tilojaan pitävien kirjastojen osuus oli yleisesti kääntynyt lievään laskuun. Pirkanmaalla tilanne on muuttunut parempaan.

Huonoiksi tai erittäin huonoiksi tilansa arvioivien kirjastojen osuus oli yleisesti laskenut. Poikkeuksena oli Pohjanmaa, jossa kirjastotilansa huonoksi tai erittäin huonoksi arvioivien kirjastojen osuus oli noussut huomattavasti. Arviot on esitetty kuviossa 2.

Kuvio 2. Kirjastotilojen arviot 1999 ja 2009

Tilan kalustus vaikuttaa huomattavan paljon asiakkaan kokemukseen kirjastotiloista. Kalustus osoittaa ajanmukaisuutta. Kirjastoissa on suhteellisen hyvä kalustus. Erinomaisena tai hyvänä sitä piti yli puolet kirjastoista, tyydyttävänä 36 prosenttia. Joka kymmenes kirjasto arvioi kalustuksensa huonoksi tai erittäin huonoksi. Kalusteet olivat kuluneita, vanhanaikaisia ja heikkokuntoisia. Kirjastot arvioivat, mikä nykyisissä tiloissa oli parasta tai huonointa. Parhaita tilan ominaisuuksia olivat keskeinen sijainti, valoisuus, avaruus ja viihtyisyys. Vastaavasti samojen asioiden puute koettiin heikkoudeksi. Näiden lisäksi heikkouksina mainittiin usein ilmaston toimimattomuus ja huono sisäilma, ahtaus, vanhanaikaisuus, sokkelaisuus ja erillisen lasten- ja nuortentilan puute.

Kirjastotilan pitäisi muuttua ajan ja toiminnan muutosten mukana. Kirjastotiloissa ei ole kuitenkaan tapahtunut suuria muutoksia. Toteutetut muutokset ovat olleet tekniikan kehityksen sanelemia. Asiakaspäätteitä varten on tarvittu lisää tilaa ja langattomat verkot ovat tulleet kirjastoihin. Kirjastoihin on hankittu lisää istuimia ja aineistoja varten lisää säilytystilaa. Nuorille suunniteltuja tiloja on lisätty 19 kirjastoon. Kirjastojen aineistopainottuneisuus näkyy siinä, että yli puolet kirjastoista on lisännyt aineistohyllyjä. Varastotilaa on samoin lisätty, poikkeuksena ruotsinkielisten kuntien kirjastot, joista kahdeksan prosenttia on vähentänyt varastoja. Kirjastotilojen parhaiksi puoliksi kirjastot mainitsevat kuitenkin avaruuden ja tilan tunnun ja huonoimmaksi asiaksi ahtauden.

Tilamuutoksia suunniteltiin 93 kirjastoon. Osa ilmoitti että nykyisissä tiloissa ei ole kehittämisen mahdollisuuksia. Viiteen kirjastoon oli tulossa lainausautomaatit, joiden tulo aiheuttaa muutoksia koko tilaan. Uusia tiloja rakennettiin tai peruskorjattiin parhaillaan viidessä kunnassa ja viidessä suunnittelu oli alkanut. Muutamissa kirjastoissa oli suunnitteilla/alkamassa palvelualueen tai neuvontapisteen remontti. Kirjaston sisäisiä pienempiä muutoksia aiottiin toteuttaa esimerkiksi ottamalla käsikirjastotiloja erilaiseen käyttöön, joko hiljaiseksi tilaksi tai oleskelutiloiksi.

Rakenteellisia korjauksia ja muutoksia tai pintojen uusimista oli suunnitteilla/alkamassa 11 kirjastossa.

Kuntaliitoskunnissa tilanne oli vielä jäsentymätön, pohdinnassa oli tyhjiksi jääneiden kunnantalojen kirjastokäyttöönotto.

Tilojen turvallisuus asiakkaiden ja henkilökunnan kannalta

Kirjastotilojen tulee olla sekä asiakkaiden että henkilökunnan kannalta asianmukaiset. Tilojen turvallisuutta voidaan varmentaa pelastus- ja valmiussuunnitelmien avulla. Pelastussuunnitelman teko perustuu pelastuslakiin (468/2003) ja valtioneuvoston asetukseen pelastustoimesta (787/2003). Pelastussuunnitelma on tehtävä mm. kokoontumis- ja liiketiloihin, joissa on runsaasti yleisöä tai asiakkaita, kuten yli 500 neliömetrin kokoisiin myymälöihin, kouluihin, urheilu- ja näyttelyhalleihin, teattereihin, kirkkoihin, kirjastoihin ja liikenneasemille. Valmiussuunnitelmat, joiden teko perustuu valmiuslakiin (1080/1991), ovat kuntien omaehtoista varautumista vaaratilanteisiin. Tämä suunnittelu on ajankohtaistunut sivistystoimen osalta kouluväkivaltatapauksien takia.

Pelastussuunnitelmat oli tehty valtaosaan kirjastoista ja ne oli saatettu ajan tasalle parin viime vuoden aikana. Suunnitelma puuttui vain viidestä prosentista kirjastoista. Sivistystoimen valmiussuunnitelmissa oli mukana vain puolet kirjastoista. Kirjastoista 30 ilmoitti, ettei valmiussuunnitelmaa ole.

Kirjastot arvioivat tilansa asiakkaiden turvallisuuden kannalta suhteellisen hyviksi (65 %). Tyydyttäväksi tai heikoiksi arvioi tilansa 66 kirjastoa. Kirjastoista 60 prosenttia piti tilojaan henkilökunnan turvallisuuden kannalta hyvinä. Kirjastoista 81 piti tilojaan henkilökunnan turvallisuuden kannalta vain tyydyttävänä tai heikkona. Sekä asiakkaiden että henkilökunnan turvallisuuden kannalta ongelmina olivat mm. puuttuvat varapoistumistiet. Henkilökunnan turvattomuutta lisäsi yksin työskenteleminen iltaisin levottomalla alueella.

Esteettömyyden periaatteiden huomioon ottamista selvittäneen Ikääntyneiden kirjastopalvelut Länsi-Suomen läänissä raportin mukaan esteettömyyden huomioimisessa kirjastoilla on vielä paljon kehitettävää. Inva-wc:t ja luiskat on useimmissa kirjastoissa, mutta kaiteita, automaattiovia, ovikelloja, riittävää tilaa liikkumiselle puuttuu. Peruskorjauksissa esteettömyys olisi otettava huomioon.

Millaisessa käytössä kirjastotilat ovat

Tyypillisessä kirjastossa tilasta 80 prosenttia on varattu asiakkaille ja kokoelmille, kymmenen prosenttia varastoksi ja kymmenen prosenttia henkilöstön työtiloiksi. Tilat ovat pääosin käytettävissä vain kirjaston ollessa avoinna, joka viides kirjasto kuitenkin myös laajemmin. Erillisiä tapahtumia järjestetään satunnaisesti, aktiivisimmin suurehkoissa kaupunginkirjastoissa. Aukioloaikojen supistukset tai sopimattomuus heikentävät palvelujen saatavuutta ja vähentävät niiden käyttöä; kymmenessä vuodessa aukiolotunnit vähenivät 10 000 tunnilla. Pääkirjastojen aukioloaika on keskimäärin riittävä ja niistä 70 prosenttia on avoinna lauantaisin, sunnuntaisin ani harva. Kirjastojen sijainti on hyvä erityisesti koulujen ja päiväkotien kannalta.

Kirjastojen fyysisiä toimitiloja ja niiden toimivuutta arvioitaessa on mietittävä millaisiin toimintoihin tilat on tarkoitettu, millaista käyttöä niillä on, kuinka aukioloajat ja toimitilan sijainti tukevat palvelun mahdollisimman laajaa saavutettavuutta ja kuinka tiloissa toteutuu esteettömyys.

Kirjastojen tilat on tarkoitettu asiakkaille, aineistoille ja henkilökunnalle. Kirjastojen käytössä olevista neliöistä keskimäärin 80 prosenttia on asiakastilaa. Asiakastiloihin sijoittuu aktiivikäytössä oleva aineisto. Vain kahdeksalla kirjastolla asiakastilojen osuus on alle 60 prosenttia. Henkilöstötiloja kirjastoissa oli keskimäärin 13 prosenttia. Harvemmin käytettävä aineisto sijoitetaan varastoihin, joiden osuus oli keskimäärin kymmenen prosenttia. Lähikirjastoissa varastojen määrä on pienempi, kun taas suurissa maakuntakirjastoissa varastojen osuus saattoi olla jopa 40 prosenttia.

Kirjastotilat ovat pääosin käytettävissä vain kirjaston henkilöstön ollessa paikalla. Viidenes kirjastoista ilmoitti osan tiloistaan, useimmiten lehtilukusalien, olevan käytettävissä myös muulloin. Myös kokoustiloja, näyttelytiloja ja kerhotiloja tarjotaan käyttöön myös muulloin kuin henkilöstön ollessa paikalla. Useimmiten käyttäjinä ovat tällöin kunnan muut toimijat, eivät asiakkaat. Kirjaston tiloja käyttävät mm. kouluterveydenhoito, erityisopettajat, kansalaisopisto, kotipalveluhenkilöstö.

Kansallisissa kirjastopoliittisissa linjauksissa esitetty näkemys kirjastosta yhteisenä tapahtumatilana toteutuu harvoissa paikoissa. Useimmissa kirjastoissa toiminta on tavallista kirjastotoimintaa suurimman osan vuotta. Erillisiä tapahtumia puolet kirjastoista ilmoittaa järjestävänsä satunnaisesti muutaman kerran vuodessa. Viidenes kirjastoista järjestää tapahtumia säännöllisesti joka viikko tai useammin. Satutunteja ja luokkien kirjastovierailuja kirjastot järjestävät säännöllisemmin, mutta niitä ei osa kirjastoista ole laskenut erillisiksi tapahtumiksi. Osa kirjastoista ilmoittaa, että tilanahtaus estää tapahtumien järjestämisen. Aktiivisimpia tapahtumajärjestäjiä ovat suurten kaupunkien kirjastot.

Asiakkaat asioivat kirjastossa paikanpäällä hieman harvemmin kuin kymmenen vuotta sitten. Julkisten palvelujen laatubarometrin 2008 mukaan 61 prosenttia vastaajista oli käynyt asuinkuntansa kirjastossa 12 kuukauden aikana ja heistä joka toinen asioi kirjastossa vähintään kerran kuussa. Kymmenen vuotta sitten kuntalainen asioi kirjastossa keskimäärin kerran kuussa, nykyisin kymmenen kertaa vuodessa. Fyysisten käyntien määrä / asukas on vähentynyt kaikissa muissa maakunnissa paitsi Keski-Pohjanmaalla. Huomattava kuitenkin on, että verkkoasiointi on tullut fyysisten käyntien rinnalle ja osittain niitä korvaamaan. Verkkokäyntejä / asukas oli keskimäärin kymmenen vuodessa. Verkkokäyntien osalta vertailutietoa vuodelta 1999 ei ole käytettävissä.

Jokaista aukiolotuntia kohti kirjastossa asioi keskimäärin 30 henkilöä. Jos aukioloajat ovat niukat tai asiakkaiden kannalta väärin sijoitetut, käynnit vähenevät ja lainaukset vähenevät. Taulukkoon 3 on koottu tiedot käyntimäärien kehityksestä vuodesta 1999 vuoteen 2008.

Taulukko 3. Kirjastokäyntien määrän kehitys vuosina 1999 - 2008

Maakunta	Fyysiset käynnit / Asukasluku 1999	Fyysiset käynnit / Asukasluku 2008	Fyysiset käynnit / Aukiolotunteja 1999	Fyysiset käynnit / Aukiolotunteja 2008	verkkokäynnit 2008 /as.
Pirkanmaa	13	11	46	41	14

Keski-Suomi	13	11	33	30	9
Etelä-Pohjanmaa	12	10	33	29	7
Pohjanmaa	12	10	26	22	11
Keski-Pohjanmaa	12	12	33	34	10
Yhteensä	12	11	34	31	10

Saman ajanjakson kuluessa 15 kirjastoa on lakkautettu ja aukiolotunneista on kadonnut 10 000 tuntia. Alustavien tietojen mukaan fyysisten käyntien määrä / asukas oli vuonna 2009 laskenut kymmeneen ja verkkokäyntien määrä noussut kahteentoista.

Tavoitteena on, että pääkirjastot ovat avoinna vähintään 30 tuntia viikossa ja avoinna myös viikonloppuisin. Keskimääräinen pääkirjastojen aukioloaika on kaikissa maakunnissa riittävä. Viiden pääkirjaston aukioloajat olivat suppeammat. Suppeiden aukioloaikojen (alle 15 t/vk) lähikirjastoja oli 19.

Pääkirjastoista on avoinna lauantaisin lähes 70 prosenttia. Maakunnittaisia vaihteluja on. Pirkanmaalla kaikki pääkirjastot ovat avoinna lauantaisin, Etelä-Pohjanmaalla alle puolet. Lauantaisin avoinna olevia lähikirjastoja oli kaikkiaan 21. Ne olivat kuntaliitosten myötä lähikirjastoiksi muuttuneita entisiä pääkirjastoja ja toisaalta kaupunkien suuria lähiökirjastoja. Sunnuntaisin ovat avoinna vain harvat kirjastot. Julkisten palvelujen laatubarometrin 2008 mukaan kirjastopalvelujen laatu-tekijöistä aukioloajat alittivat keskiarvojen keskiarvon eli vastaajat olivat niihin keskimääräistä tyytymättömiä.

Kirjaston sijainti ja helppo saavutettavuus vaikuttavat palvelujen ja tilojen käyttöön. Jos kirjasto on lähellä, sinne on helppo poiketa. Vuoden 2007 peruspalveluarvioinnin mukaan vain harvoissa kunnissa väestön valtaosalla (vähintään 80 prosentilla) on matkaa kirjastoon alle kaksi kilometriä. Julkisten palvelujen laatubarometrin 2008 mukaan asuinkuntansa kirjastopalvelua käyttävistä kahdella viidesosalla matkaa kirjastoon oli korkeintaan kilometri, mutta joka viidennellä yli viisi kilometriä. Saavutettavuutta voi kuitenkin pitää suhteellisen hyvänä. Länsi-Suomen läänin asukkaista yli 60 prosenttia asuu kirjaston lähietäisyydellä (ns. puskurialueella, josta alle kaksi kilometriä kiinteään kirjastoon). Pienissä pääkirjastoissa saavutettavuutta heikentävät suppeat aukioloajat.

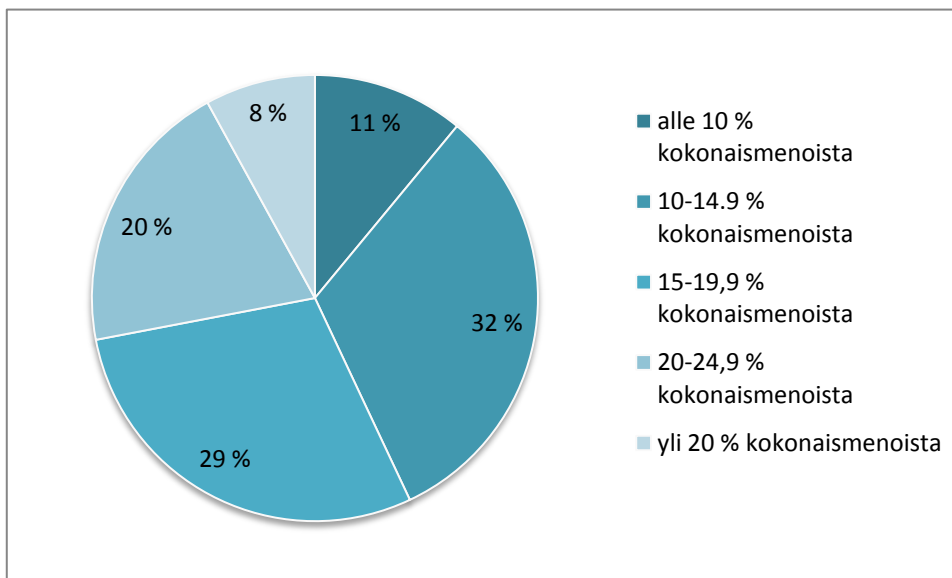
Tässä arvioinnissa kirjastot arvioivat sijaintinsa ja saavutettavuutensa käyttäjän kannalta hyväksi (69 %). Kirjastoista 11 arvioi ne heikoksi. Kirjastojen sijainti mahdollistaa koululaisten kirjastonkäytön yleensä hyvin. Kirjastoista yli puolet sijaitsee koulun kanssa samassa rakennuksessa tai koulun välittömässä läheisyydessä. Lähes joka kolmannen kirjaston lähellä oli päiväkotia ja joka neljännen kirjaston lähellä sijaitsivat liikuntatilat. Kirjastot mainitsivat lähellä olevia muita kunnan palveluita, kuten sosiaalitoimi ja terveystoimi (23), kunnanvirasto/kaupungintalo (14) ja kansalais-, työväen-, vapaa-, tai musiikkiopistot (10).

Millaiset ovat kirjastojen tilakustannukset

Koska tilakustannuksiin kunnissa sisällytetään erilaisia menoja ja osalla kirjastoista tilakustannuksia ei talousarviossa ole lainkaan, tilakustannuksia ei käytettävissä olevien tietojen pohjalta voi luotettavasti vertailla eikä niiden kohtuullisuutta arvioida.

Kirjastojen menoista huomattavimmat ovat palkat, tilakustannukset ja aineistohankintamenot. Kun kirjastojen taloudellisuutta ja toiminnan tehokkuutta halutaan arvioida, on tiedettävä mistä maksetaan ja mihin kirjastolle myönnettyjä rahoja käytetään. Yleisten kirjastojen tilastotietokannassa tilakustannukset ovat osana ”muuta kustannuksia”.

Kirjastotilojen osuus kaikista kirjastokustannuksista oli keskimäärin 16 prosenttia. Joka kolmannen kirjaston tilakustannusten osuus kokonaismenoista oli noin 10-15 prosenttia, lähes joka kolmannella osuus vaihteli 15-20 prosenttiin. Tilakustannusten osuus oli pieni joka kymmenennessä kirjastossa. Vastanneiden (75 pääkirjastoa) osalta tilakustannusten osuus kokonaiskustannuksista on esitetty kuviossa 3.

Kuvio 3. Tilakustannusten osuus kirjastojen kokonaiskustannuksista

Tilakustannukset sisälsivät useimmiten siivouskulut (93 % kulut ilmoittaneista), vuokrat (91 % kulut ilmoittaneista) ja huoltokulut tai talonmiespalvelut (76 % kulut ilmoittaneista). Vartiointipalvelut sisältyivät joka kolmannen kirjaston tilakustannuksiin. Joka kymmenes kirjasto ilmoitti tilakustannuksiin sisältyvän muutakin esimerkiksi lämpö, sähkö, vesi, vakuutukset, siivousaineet ja saniteettitarvikkeet.

Koska kirjastotoiminnan tehokkuuden vaatimukset ovat kasvaneet ja sijoitetulla panoksella pitäisi saada suurin mahdollinen tuotos, tässä arvioinnissa päädyttiin testaamaan tilakustannusten määrään kahta mittaria, tilakustannukset / hyötyneliömetri ja tilakustannukset / aukiolotunti.

Keskimääräiset kustannukset / hyötyneliömetri olivat noin 70-80 euroa. Kirjastot, joissa kustannukset olivat huomattavan pienet, ilmoittivat kustannusten sisältävän vain esim. siivouksen tai vartiointipalvelut. Kulut saattoivat kuitenkin olla huomattavan pienet, vaikka niiden ilmoitettiin kattavan vuokrat, siivoukset ja huoltopalvelut. Yksiselitteistä syytä miksi kulut olivat huomattavan suuret, ei vastauksista myöskään voi päätellä.

Tilakustannukset ja palkkakustannukset ovat menoja, joihin kirjasto ei juuri voi vaikuttaa. Tilakustannukset maksetaan, olipa kirjasto avoinna tai ei. Tilasta maksettavat kustannukset

aukiolotuntia kohti vaihtelevat suuresti. Keskimäärin tilakustannus aukiolotuntia kohti oli noin 20 euroa. Kunnassa, jossa kirjaston tilakustannukset aukiolotuntia kohti ovat huomattavasti keskimääräistä korkeammat, on joko aukioloajat mitoitettu liian niukoiksi tai tilakustannukset ovat jostain syystä huomattavan korkeat. Keskimääräiset tilakustannukset aukiolotuntia ja hyötyneliömetriä kohti on esitetty maakunnittain taulukossa 4.

Taulukko 4. Kirjastojen tilakustannukset maakunnittain

	tilakustannukset / hyötyneliömetri €	tilakustannukset / aukiolotunti keskim. €	vaihteluväli	tilakustannukset /aukiolotunti mediaani €
Pirkanmaa	88,5	30,1	9,9 - 70,6	26,7
Keski-Suomi	81,2	23,7	3,3 - 81,4	19,6
Etelä-Pohjanmaa	85,4	25,9	1,7 - 164,1	22,1
Pohjanmaa	73,2	21	9,6 - 63,8	16,7
Keski-Pohjanmaa	72,4	18,7	6,1 - 51,8	16,1

Omia tilakustannuksiaan kirjastoista 76 prosenttia piti kohtuullisina. Viidennes piti kuluja liian suurina. Kulujen arviointia kirjastot pitivät ongelmallisena, koska ei ole olemassa luotettavaa vertailukohtaa.

ARVIOINTIRYHMÄ

Sivistystoimentarkastaja, Marjariitta Viiri, Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, puhelin 0400 679 473, marjariitta.viiri@ely-keskus.fi
Sivistystoimentarkastaja, Anneli Ketonen, Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, puhelin 040 720 2209, anneli.ketonen@ely-keskus.fi

TIETOLÄHTEET

Kirjastolaki 904/1998
Kirjastoasetus 1078/1998
Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Kysely Länsi-Suomen läänin yleisille kirjastoille 2009, loka-marraskuu 2009

Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Helsinki, Opetusministeriö.
<http://tilastot.kirjastot.fi>

Esteetön kirjasto. Kirjastonkäytön saavutettavuuden varmistaminen. Työkalupakki.–julkaisussa.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/tyoeryhmaet_ja_selvitykset/esteettomyys/esteeton_kirjastonkaytto.pdf

Ikääntyneiden kirjastopalvelut Länsi-Suomen läänissä. Länsi-Suomen lääninhallituksen julkaisu 8/2009.
[http://www.laaninhallitus.fi/lh/biblio.nsf/98D6E09E7C601111C225760F002508AE/\\$file/Ikaantyneiden_kirjastopalvelut_2009.pdf](http://www.laaninhallitus.fi/lh/biblio.nsf/98D6E09E7C601111C225760F002508AE/$file/Ikaantyneiden_kirjastopalvelut_2009.pdf)

Julkisten palvelujen laatubarometri 2008. Valtiovarainministeriö.

[http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/Julkisten_palvelujen_laaturometri_2008_tekstiraportti\(5463\).pdf](http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/Julkisten_palvelujen_laaturometri_2008_tekstiraportti(5463).pdf)

Kirjastojen toimitilat Länsi-Suomen läänissä 1999

Kirjaston kehittämisohjelma 2006 - 2010. Kirjasto maaseudun ja taajamien monipalvelukeskuksena. Opetusministeriön julkaisuja 2006:44, Helsinki 2006.

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2006/Kirjaston_kehittamisohjelma.html

Kirjastopoliittinen ohjelma 2001-2004 : työryhmän muistio. Opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja nro 2/2001, Helsinki 2001.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2001/liitteet/kirjastopoliittinenohjelma_2001.pdf?lang=fi

Kirjastostrategia 2010 : tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka. Opetusministeriön julkaisuja 2003:1, Helsinki 2003.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_98_strategia.pdf?lang=fi

Library Buildings Survey. Final Report. MLA Museums, Libraries and Archives Council. 2006

Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 : yleiset kirjastot, kansalliset strategiset painoalueet Opetusministeriön julkaisuja 2009:32, Helsinki 2009

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/linjaukset_ja_hankkeet/Liitteet/kirjastopolitiikka2015.pdf

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007

<http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf>